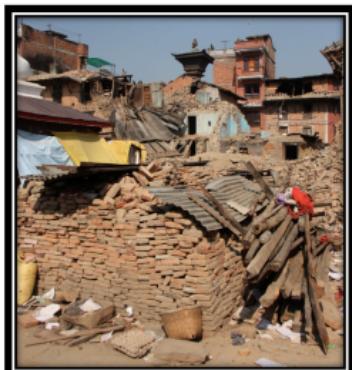




निर्देशिका

विपद्जन्य फोहरमैला व्यवस्थापन

नेपाल २०७६



प्राक्कथन

विश्वमा प्राकृतिक विपदहरूलाई दीगो विकासमा सबैभन्दा ठूलो बाधकका रूपमा लिइएको छ । विपदहरूबाट शिघ्र पुनर्लाभ एं वस्त योय शहरहरुको पुनर्निर्माणकोलागि विपदजन्य फोहरमैलाको उपयुक्त नियन्त्रण आवश्यक हुन्छ । विपदजन्य फोहरमैला अन्तर्गत क्षतिग्रस्त भवनहरु तथा भग्नावशेष, भृत्किएका भौतिक पूर्वाधारहरु (सडक, ढल, खानेपानी, विजुली, सञ्चार आदि), काठ, बालुबा र अन्य प्राकृतिक तत्वहरु पर्दछन् । विपदजन्य कृयाकलापहरूले पनि फोहरमैला उत्पादन गर्दछन् ।

सन् २०१५ को भूकम्प, सन् २०१७ तथा २०१९ को बाढी र सन् २०१९ को चकवातका हालैको अनुभवले नेपालमा पनि विपदको प्रकार अनुसार विपदजन्य फोहरमैलाको उत्सर्जन भएको देखाएको छ । सन् २०१५ को भूकम्पले बढीजसो नष्ट तथा क्षतिग्रस्त भएका घरहरूबाट ठूलो परिमाणमा विपदजन्य फोहरमैलाको उत्सर्जन गरेको थियो । तर, विशेषज्ञता तथा प्राविधिक ज्ञानको अभावले गर्दा निर्माणजन्य फोहरहरुको उचित व्यवस्थापन गर्न सकिएको थिएना बढीजसो विपदजन्य फोहरमैला तल्लो जमीन पुर्न, सडकका गडाहरु पुर्न, नदि तथा खोलानालाहरुको तटमा फ्लाईन (dumping) र पहाडी भू-भागमा जमीन पुर्नःप्राप्त गर्ने प्रयोग गरिएको थियो । विपद व्यवस्थापनको चक र विपदजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको पूर्ण चक्रको पहिचान प्रथम तथा महत्वपूर्ण कदम हुनेछ । विपदजन्य फोहरमैला सहजरूपमा हटाउने (removal), छुट्याउने, तथा उचित व्यवस्थापन गर्ने, विपद पश्चातको आकस्मिक प्रतिकृया (emergency response), पुनर्लाभ (recovery) तथा पुनर्निर्माण (reconstruction) अति आवश्यक तत्वहरु हुन् ।

विपद प्राकृतिक र मानवीय हुने कुरामा दुईमत छैन । तर विपदले निर्माताउने असर र क्षतिमा भने मानवीय कारकहरूले नै महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छन् । नेपालले पनि समयको अन्तरालमा विभिन्न खालका विपदको सामना गर्न परिहरेका छ । सम्भावित क्षति र उच्चतम जोखीममा रहेका कारण पनि यस विषयले चर्चा पाईरहेको छ । भूकम्प पछि निर्माणको अनेकौ समस्या मध्य एक हो, विपदजन्य फोहर । विपदका समयमा निस्कने फोहरको प्रकृति, परिमाण र प्रभाव फरक रहने गरेको छ । विपदजन्य फोहर व्यवस्थापन गर्नुपर्द्धे त्यसमा फरह मत छैन तर कस्ता प्रकृतिका फोहरलाई कस्ता प्रविधिको अनुसरण गरि के पदार्थ निर्माण गर्न सकिन्द्छ त्यो बुझ्नु आवश्यक छ ॥

यसै सिलसिलमा नेपाल जस्तो अति उच्च विपद जोखिममा रहेको देशहरूले विपदजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि निर्देशिका तयार गरिसकेको र जापान सरकारको सहयोगमा बनाइएको एसिया प्यासिफिक, विपदजन्य फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका लाई नेपालीमा अनुवाद गर्ने कोशिश स्वरूप यो निर्देशिका बनेको हो । अनुवाद गर्ने शिलशिलामा विभिन्न सरकारी तथ्याङ्क र लिड नेपालको आफ्नै अध्ययन र अनुसन्धानबाट निस्केको तथ्याङ्कहरु समावेश गरिएको छ । यस निर्देशिका अनुवाद गर्न सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नुभएका प्रा. डा. मिसुजु असारी र सिन्तारो हिगाशी तथा लिड नेपालको कार्यक्रम प्रबन्धक करुणा अधिकारी एं सूचना प्रविधि अधिकारी राजन पंगेनीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौ । आसा छ, यो निर्देशिका स्थानिय तह तथा अन्य सरोकरवालाहरूलाई सहयोगी सिद्ध हुनेछ ।

डा. सुमित्रा अमात्य
अध्यक्ष, लिड नेपाल